

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Yesha‘yah

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 598 [1837 oder 1838]

חכ היעשי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9106

כח (א) זכורי אפרים.
 שהיו משתכרין ביינ
 טוב של מדינת פרוגיתא
 כדאמר מייא דדורמסקי
 וחמרא דפרוגיתא קסחו
 עשרת השנטיס : ולין
 נובל לבי תפארתו ומלב
 מטע תפארתו יהי לין
 הפרח שלו . נובל . הם
 חאנים המקולקלות כמו
 ששנינו בצרכות על
 הנובלות ופירשו רבותינו
 בושלי כומרא . ולין כן
 כדמתרגמין ולין לין
 ואנין כן : אשר נטועים
 על ראש גיא שמנים היא
 בנות שפירותיה מתוקי
 ושם הם הולמים עלמס
 ביינ : הלומי היין . כתישי
 חמר . ויש עוד לפתור לבי
 תפארתו אשר על וגו' לבי
 התפארת שעל ראש עשר'
 השנטיס המשוהין בגאות
 ראשי שמנים כמו שנאמר
 (עמוס ו') ראשי שמנים
 ימשחו . גיא לשון גאזה
 כמו (לעיל ט"ו) מואב
 גיא מאד (ואותו הגין
 כליפת נובל תהי') . הלומי
 יין כך קוראין על שם
 שברותם שנאמר בהם
 (עמוס ו') השותים
 במוזקי יין : (ב) הנה .
 יש רוח חזק ואמין לה'
 שהוא כזרם ברד ושער
 קטנ מרירי : הניח לארץ
 ביד . יניחהו על ארעס
 בידו החזק ויסיל הנובלו'
 מן התאני' : (ד) כביכורה
 בטרם קין . כבישולה של
 תאנת לין נובל : בטרם
 קין . עת ביטול שאר
 התאני' אשר מתוך שהיא
 בכור' קופן עליה וכולעה

כח

(א) הוֹי עֵטְרַת גְּאוֹת

שְׁכָרֵי אֶפְרַיִם

וְצִיץ נֶבֶל

צְבִי תִפְאֲרָתוֹ

אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ

גֵּיא־שְׁמָנִים

הַלּוּמֵי יַיִן :

(ב) הִנֵּה חֹזֵק וְאַמִּץ לְאֲדָנָי

כֹּזֵרִם בְּרֹד

שֶׁעַר קֶטֶב

כֹּזֵרִם מִים כְּבִירִים שְׁטָפִים

הַנִּיחַ לְאֶרֶץ בִּיד :

(ג) בְּרִגְלִים תִּרְמָסְנָה

עֵטְרַת גְּאוֹת שְׁכָרֵי אֶפְרַיִם :

(ד) וְהִיָּתָה צִיצַת נֶבֶל

צְבִי תִפְאֲרָתוֹ

אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ

גֵּיא־שְׁמָנִים

כְּבִכּוּרָה בְּטָרֵם קִיץ

אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרְאָה אוֹתָהּ

בְּעוֹדָה בְּכַפּוֹ יִבְלַעְנָה :

ביום

פתח באתנח

בעודה בכמו כך וישקוד על הרעה ויביאה עלינו (דניאל ט') :

ב א ו ר

כח (א) עירח גאוח, מפרשי בני עמנו פתרוהו שהוא ע"ד משל, כאלו שמו הגאוח לנזר
 על ראשם, ואולי הענין לפי שהיה מדרכם להתקטט בעטרות פרחים כבואם אל
 המזבח כנודע. והחכם געזעניוס אמר שהכוונה על שמרון שהיתה ראש אפרים והיתה בארץ

כח

(א) ויעהע דעם שטאלצען קראנצע,
דער בערוישטען אפרים!
איזט דאך איינע וועלקע בלומע
דיא פראכט זיינעם שמוקקעס,
אויף דעם הויפטע
דעם אהלגעזאלבטען היגעל
דער וויינפער וואונדערטען.

(ב) זעהע! איין שטארקער, מאכטיגער דעם העררן,
גליך איינעם האגעלוועטער,
איינעם פערדערבליצען שטורמע,
גלייך געוואלטיגען וואססערן שטראמענר,
לאסט זיך ניעדער צור ערדע מיט מאכט.

(ג) מיט פייסען ווירד ער צערטרעטען,
דער שטאלצע קראנץ דער בערוישטען אפרים!
(ד) דאן ווירד דיא וועלקע בלומע,
דיא פראכט זיינעם שמוקקעס,
אויף דעם הויפטע

דעם אהלגעזאלבטען היגעל;
וויא איינע רייפע פרוכט פאר דער רייפייט,
דיא איינער דער זיא ערבליקט
נאך אים שטענגעל זיא פערשלינגט.

דאנה ושמה וסביבותיה
כרמי חמד ועלי זיתים, אך
לדעתי הענין על פקח
שהיו אפרים מתגאים בו
ובגבורתו כמו שג' וידעו
העם כלו אפרים ויושבי
שמרון בגאווה ובגדל לבב
לאמר לבנים נפלו וגזית
נבנה (לעיל ט' ח' וט').
שכרי אפרים, לדעת
המפרשים הוא כמשמעו
שהם שכורי יין, אך לדעתי
הענין שהם שכורי הנכחון
(זיעגעסטרונקען), כי
אחרי שהרג פקח בן
רמליהו ביהודה מאה
ועשרים אלף ביום אחד
כמפורש בדה"ב (כ"ח'),
יחוגו וינועו כשכור ותשבו
ששוב לא ימוע מהם לבוא
אל עיר הקדש. וציץ נבל,
כלומר כל בני תפארתו
הלא רק ציץ נובל, כי עוד
מעט וידל כבוד אפרים.
ראש גיא ששנים, לדעת

א

הרד"ק לפי שהיה מנהגם למזוח בשמן את ראשם (ובפרט לעת אכלם ושתם) וכן נאמר ושמן על
ראשך אל יחסר (קהלת ט' ח'), ואמר ע"ד משל שהיו יולקים כ"כ שמן על ראשם עד שהיו נראים
כגיא שמיים. ולדעת החכם געועניוס הענין על שמרון כי הר שמרון היה ראש לגיא שמיים,
וע"ס דרכי הכוונה על מקום סמוך לירושלים שם חנה עתה מחנה אפרים עם ארם (ואולי
כבר הגיעו עד הר הזיתים). ועל שתרגם הרב גיא, "היגעו" עיין לעיל (ב"ב א') בבאורי
על משל גיא חזיון. הלומי יין, כמשמעו שהיו שותים שם שכור, אולם כפי דרכי שכל הכתוב
מוסב על איש פרטי על המלך פקח, יותר נראה לפרש בחסרון כ"ף הדמיון, בה לומי יין
כי מרוב שמחתו שהוא כבר קרוב אל העיר ומרוח גאותו הוא נדמה להלומי יין, והלומי הוא
כמו הלומי בל ידעתי (משלי כ"ג ל"ה) כלומר מוכה מהיין. (ב) חנה חוק ואמיץ, רש"י
פירש רוח חזק, והראש"ע אמר תאר לים או לחיל, והחכם געועניוס כתב שכוון על מלך אשור,
וזה יולדק גם לדרכי שנאמרה הנבואה הזאת בימי אחז, כי אף שלא נתברר באיזה אופן היל
ה' את ירושלים מיד שני המלכים הנזכרים עליה, הנה הדעת נותנת שהסנה היה מלך אשור
אשר עלה דמשק כמפורש במ"ב (ט"ז ט' - י'); אולם לדעתי יראה שהנביא בכוונה העלים
המתואר, כי הנביא בל חפץ כלל בצרית אשר כרת אחז עם מלך אשור, כי ידע שמרה תהי'
באחרונה, וכל מגמת לבו כי יבטח בה' והוא ישלח לו עזרה מקדש כי לא קברה ידו מהושיע,
ולזה אמר רק כי יש לה' דבר חזק ואמיץ מבלי לפרש מה זה הדבר, ולדעת הרב המתרגם
הענין כי הדבר אשר לה' הוא כזרם ברד וגו', אותו הדבר הניח את עצמו לארץ ביד חזקה.
(ג) כרגלים, כי מאז נלכדה דמשק והומת רגלי נצברה זרוע מלך ישראל, והיה הולך הלוך
ודל עד שגם עליו עלה מלך אשור כידוע, ובא תרמסנה צרבים אף שעטרת ביחיד, ואמר
הרד"ק כי במלת עטרת נכללו כל הדברים אשר בהם יתגאו. (ד) ציצת נובל, אמר הרד"ק
כי ליפת הוא הנסרד ואף שזא ע"ד הסמוך ורבים כמוהו (עיין מכלול), ויבוא השם גם בזכר
גם בסיומן נקנה כמו דק ולדקה וכדומה, ועיין מה שכתבנו לעיל על משען ומשענה (ג' א'),
ובא נובל בל"ז כמו שכתב הראש"ע שענינו ליפת על ה נובל, וכוונת הפסוק לפי דרכי היא
כי תהיה ליפת נובל וגו' שהוא עתה על ראש גיא שמיים כאשר פירשנו. כבכורה, כמו שפי'
רש"י כסרי שממרת לכאל. בטרם קיץ, לפני עתה, אשר הרואה מרב חשקו בה יבלענה

(ה) ביום ההוא יהיה יהנה צבאות

לעטרת צבי

ולצפירת תפארה

לשאר עמו:

(ו) ורוח משפט

ליושב ער-המשפט

ולגבורה

משיבי מלחמה שערה:

(ז) וגם-אלה ביין שגו

ובשקר העו

כהן ונביא שגו בשקר

נבלעו מן-היון

העו מן-השקר

שגו בראיה

פקו פליליה:

(ח) כי כל-שלחנות מלאו קיא

צאה

בלי מקום:

(ה) ביום ההוא. כהתם המושעים: יהיה לצבאות לעטרת צבי. לצדיקים הנשארים בה: (ו) ולרוח משפט. יהיה הקצ"ה להורות משפט: ליושב על המשפט ולגבורה. יהיה לאותן שהם משיבי מלחמה מלחמתה של תורה: (ז) וגם אלה יושבי משפט ומשיבי מלחמה שבדור הזה כלומ' טובי' וחשובים שבהן ביין שגו כי עתה אין טוב בהם: שגו בראיה. הלעיגו בדברי הנביאים וי"ת במאכל מעדנים שראוהו עונג להם: פקו פליליה-הכשילו המשפט. פקו ל'סיק ברכים (נחום ב') פוקה (שמואל א' ב"ה): (ח) כי כל שלחנותי- שלהם של זבחי מתים הם שהם בקיא לואה: בלי מקו' אין הדעת סובלתן: את

ב א ו ר

בעודה בכפו, כלומר חיל אפרים עם מלכם, שהוא חונ' עתה סביב לליון עד מהרה יהיה כמון יסוער מגרן באלו נבלעו, ומלת בכפו תרגם הרב כדעת הריק"ם מענין כמות תמרים, וכן וכסתו לא רעננה (איוב ט"ו ל"ב) כי נקרא הענף כף לפי שהוא כפוף, והוי"ו איננו לכנוי רק נוספת כמו הוי"ו של צמ"ו ולמו ועוד רבים כיוצא בו כאשר הביא הרד"ק במכלול, גם מלינו ה"א במסיק שהיא רק נוספת, וכן הכ"ף כמו בערבך הכהן (ויקרא כ"ז י"ג) כמו שנתבאר במכלול.

אח

פה יתחיל לדעתי החלק השני, ועתה יסוב המלין דבריו מול אנשי יהודה, והוא כי הנביא דמה בכפשו כי אחרי שיליל ה' אותם מכף שני המלכים האלה ישובו המלך אחז ועמו אל ה' באמת ובלב תמים (ובפרט כי בא האות אשר נתן (לעיל ז') אשר מזה ראו וידעו כי תשועתם מה' ולא מקרה), ואז יתגדל ויתקדש שמו ב"ה וגם אלהים יתן טוב לעמו ויבליח כל דרכיהם.

(ה) ביום ההוא יהיה, לפי דרכי הפעל יהיה כלומר ראוי הוא שתהיה זאת כי אם תשובון אליו בראותכם את תשועתו, אז גם הוא יעטירכם חיים וחסד. לעטרת צבי, היסך עטרת גאות של אפרים. ולצפירת תפארה, כבר באר הרד"ק בצרעים כי לפר ענינו הסבוב וההקף (חוטטניעסען, חוטגעבען), והביא ראיה לזה מדברי קז"ל ע"ש, וכן פירש גם כאן

(ה) אן יענעם טאנע איזט דער עוויגע צבאות,
אין פראַטאַללער קראַנץ,
אונד איין שמוקרייכעס דיאָרעם,
דעם איבעררעסטע ווינעם פֿאַלקעם.

(ו) אונד איין גייסט דעם רעכטס,
דעם דער זיטצעט צו געריכט;
אונד דער טאַפֿע־קייט
דען שלאַכטענטווייענען אינ'ם טהאַר.

(ז) האַבען דאָך אויך דייעזע אים וויינע זיך פֿערגאַנגען,
דורך בערוישענדעס זיך פֿערוויררעט,
פריעסטער אונד פראַפֿעט האַבען זיך פֿערגאַנגען,
אים בערוישענדען,

זינד איינגענאַממען פֿאַם וויינע;
פֿערוויררט פֿאַם בערוישענדען,
פֿערגינגען זיא זיך אין דער אַנויכט,
פֿעהלטען אין דער ענטשיידונג.

(ח) דען אַללע טישע זינד פֿאַלל געשפייא אונד אונפֿלאַהט,
איין אָרט דעם פֿערדערבענס.

ווען

כי עטרה ולפירה אחת
היא, וכן לבי ותפאר' ובא
הכפל לחזק. לשאר עמו,
ליהודה ויושבי ירושלים,
כי יתר השבטים ילכו
בגולה. (ו) ולרוח משפט,
כוון בזה על המלך, שראו
כי ה' יהיה לרוח ליושבי
על המשפט שיעשו משפט
לדק ויושר כפי חפץ האל,
והוא ע"ד אלהים נכב
בעדת אל וגו' (תהלים
פ"ג א') ולגבורה, הנכון
כתרגום הרב, כי מלת
רוח בראש הכתוב עומדת
במקום שנים, ושעורו
ולרוח גבורה. משיבי
מלחמה, רב המפרשים
פירושו שישבו המלחמ' אל
שער האויב, והרב תרגם
כדע' ר' משה הכהן שעיניו
כי השם יחזיק הבורחים,
וכבר חמר הראב"ע שזה
הנכון, והכוונה לפי דרכי
שהם בעלמם יאזרו חיל

לעמוד נגד כל זר הזורר, ובל ישימו עוד מבטם לעזרת עם נכר כאשר עשה אחז בקראו למלך
אשור, והוא היה בעוכריו. (ז) וגם אלה, הרב המתרגם אחז בדעת המפרשים שזה מוסב למעלה,
וכמ"ש רש"י עיין בדבריו; אולם כבר הרגיש הרד"ק שזה לא יולדק על אלה אשר רוח ה' נוססה
בהם ביין שגו וגו', ולכן אמר וז"ל: אלה יאמר על יהודה ובנימן, וכמו שאמר על השבטים
שכורי אפרים הלומי יין, כן אמר גם על יהודה ובנימן, כי אפילו הם ביין שגו ובשכר תעו,
וזה היה בימי אחז, וכן היו אלה ראויים לגלות כמו אלה, אלא שעתיד מלך למלוך עליהם,
שישיבם על הדרך הטובה והוא חזקיה עב"ל, וגם הפירוש הזה דחוק מאד כאשר יבין המשכיל.
אולם לפי הדרך אשר בחרתי בו, יהי' זה מאמר בפני עצמו, והענין כי עתה הקיץ הנביא
וראה כי תוחלתו נכזבה, וכי המלך אחז ושריו את פועל ה' לא ראו ולא הבינו כי הוא היללם,
אף שנתן להם ה' אות על זה כאשר פירשו, אבל עוד המה משוקעים ביון מזולת התאוות,
ולו קרא במר נפשו הוי גס אלה וגו'. בהן וגב א, אמר הראב"ע בהן הוא המורה ונביא הוא
המוכיח ע"כ, והוא הנכון ולא כמ"ש הרד"ק שהכוונה על נביא שקר, כי לנביא שקר לא יחשוב
לו עון קל בזה, וכבר מלינו במ"ב (פרשה ט"ז) שאוריה הכהן בנה בבית ה' ע"פ המלך אחז
כתבנית המזבח אשר בדמשק, וזה בודאי עון פלילי. וכן תרגם יונתן כהנא וספרא. נבלעו,
הרד"ק פירש נאסחו, והרב תרגם כמשמעו כאלו היין בלע אותם. בראה, רש"י וראב"ע
פירושו שגו בדברי הרוחה ויהי' רוחה תואר, והרב תרגם בדעת הרד"ק שהוא שם ע"מ יורה
ומלקוט. פקו, פירשו המפרשים מענין פיק ברכים, כלומר כאלו במשפט וכן תרגם הרב.
ויתכן שהוא כמו פקסוק דקח"ל שעיניו ההתרשלות (פערנחאַלפּאָסטיגען), (עיין ערוך ערך פק
הוראה ג'). פליליה, כמו ונתן בפלילים (שמות כ"א כ"ב). (ח) ביכל, בדרך המשכתכים
לעשות שלחנם מגואל בקיאים. בלי טקים, עד שאין מקום נקי, כי הכל מלא קיאי נואה כן
תרגם יונתן וכן פירשו יתר המפרשים, והרב תרגם בלי מקום בהיפך, מקום בלי כמו לפחת
השמן (מ"א י"ז ט"ז) ששעורו שמן הלפחת, והעד לא חסר ועוד כמוהו, ובלי הוא מענין
ההשחתה משרש בלה כמו משחת בלי (לקמן ל"ח י"ז) כאשר פירשו שם הרד"ק וראב"ע.

(ט) את מי יורה דעה •
 שמה לתינוקות שאין
 יודעין להבין כי הגדולים
 פנו לדרך רעה: גמולי
 מחלב • גדולי מחלב:
 עתיקי משדים • לשון
 ויעתק משם (בראש' י"ב)
 ד"א גדולי מן התורה
 שנקראת חלב ועתיקי
 משדים מוסרים מלפני
 ת"ח (י) כי זו לזו לזו •
 נביא מזה להם מאת
 הקב"ה והם יש להם זו
 של עובדי כוכבים כנגד זו
 זה וזה הנביא ומוכיחם
 והם תמיד אומרים יש
 לנו זו לזו שלנו חשוב
 משלך: קולקו • יש להם
 קולקולת משפטי רשע
 כנגד קולקולת: זעיר
 שם • הנביא אומר להם
 עוד מעט תבוא עליכם
 רעה והם אומרים זעיר
 שם ימהר יחיש מעשהו
 לימי' מועטי' (יא) בלעגי
 שפה • וכן כל לשון לעגים
 וכן (לקמן ל"ב) עלגים
 שניהם ל' דבור הסוף

(ט) אַתְּמִי יוֹרֵה דַעָה
 וְאַתְּמִי יִבִּין שְׂמוּעָה
 גְּמוּלִי מִחֶלֶב
 עֵתִיקֵי מִשְׁדִּים:
 (י) כִּי צֹו לְצֹו צֹו לְצֹו
 קוֹל קוֹל קוֹל קוֹל
 זַעִיר שֵׁם זַעִיר שֵׁם:
 (יא) כִּי בִלְעָגֵי שֵׁפָה
 וּבִלְשׁוֹן אַחֲרַת
 יִדְבַר אֶל־הָעַם הַזֶּה:
 (יב) אֲשֶׁר וְאָמַר אֲלֵיהֶם
 זֹאת הַמְנוּחָה הַנִּיחוּ לְעֵינֶיךָ
 וְזֹאת הַמְרַגְעָה
 וְלֹא אָבוֹא שְׂמוּעָה:

והיה

שאינו מיושר להם להשמע: ידבר אל העם הזה • כל המדבר אליה' דבר נבואה ותוכחה
 דומה להם ללשון נלעג שאין יכולין להבין בו: (יב) אשר אמר • הנביא להם זאת המנוחה
 להיותכם בשלוח הניחו לעיניך שלא תגזלוהו וזאת תהיה לכם המרגעה:

והיה

ב א ו ר

(ט) אח מי, גם אלה דברי הנביא, אמר הגדולי' הם סבאי יין ואי אפש' להבין דברי דעה וחכמה,
 ואין לנו רק להורות כי אם לגמולי חלב שלא טעמו עוד טעם יין והוא דרך התול, כן פירשו
 הר"ק והראב"ע וכן תרגם הרב, ולהחכם געועניו ומעתיקו דרך אחרת בבאור זה הפסוק
 והבא, ואנכי כל רגיתי להלאות הקורא בדבריו, יען לדעתי רחוקים המה מן האמת • גמולי
 מחלב, סמוך ומוכרת כמו השכונני באהלים (ראב"ע), הכוונה כי ראוי להיות וגמולים
 מחלב בנפרד ובא בדרך הסמיכות (ועיין תל"ע דפוס פראג תקל"ב ח"ג בערך דרכי הלשון) •
 (י) כי צו לצו, רבו המפרשים בפירוש הפסוק הסתום הזה • והנה לדעת כלם יהיה זו מענין
 מזה (ויראה לי שהוא המקור מבנין פלעל ובא השם בתסרון ה"א ע"ד הלווי כדי לזווג המלות
 עם קולקו), וקו הוא קו המשפט (ויכטטנור), אבל דבריהם לחולים מאד ואינם מסכימים
 כלל עם פשטות המקרא, ולזה אומר אני כי הענין הוא כאשר אבאר, והוא, הנה נודע כי
 בפשע הארץ ורבים אריה כי יתרבו החקים והמשפטים, היום יגזרו אומר חק מה, ולמחר

(ט) ווען זאלל מאן לעהרען איינזיכט,

וועם איינשאַרפֿען אויפֿמערקזאַמקייט?

מילכענטוואָהנטען?

ברוסטענטנאַממענען?

(י) וואָהרליך! סעקטע אָן סעקטע, סעקטע אָן סעקטע,

קאַסטע אָן קאַסטע, קאַסטע אָן קאַסטע,

אייניגע היער, אייניגע דאָרט.

(יא) פֿירוואָהר! מיט לאַסטערליכער ליפּפע

אונד מיט זאָנדערבאַרער צונגע,

וויירד געשאַרפֿטען צו דיעועם פֿאַלקע.

(יב) דען, שפּריכט מאַן צו איהנען:

זאָ איזט דיא רוהע, גאַנגט רוהע דען מירען,

אונד אַלזאָ איזט דאָ וואָהלפֿערהאַלטען;

זאָ וואָללען זיא ניכט האָרען.

כבר נתנה דת יתנגד לזה, כי לא ידעו נכונה גם אין לא יד' ליסד משפט כולל אשר יתפשט ענפיו לכל עסקי המדינה, ולחזק אשר האומה בכללה, רק יזרי חוק בעמל כפי כורך השעה בחלק מה מעניני המדיני, וע"ז אמר הנביא כי זו לנו וגו'. ועיר שם, כלומר פעם יז' בענין זה ופע' בענין אחר מבלי אחדות כלל, ויתורגם: דען, גע' זעטלע הייפֿט זאָן חזיק' געזעטלע, געזעטלע חזיק' פֿאַרטריפֿטען חזיק' פֿאַרטריפֿטען, פֿאַר טריפֿטען חזיק' פֿאַרטריפֿטען טען, בחוד חין דיעוען בחוד חין יענען טטיקע. אולם כל זה אמרתי רק כפי אשר הבינו המפרשי

נון

המלות זו וקו; אבל הרב המתרגם השביל לבאר הפסוק הזה בדרך אחר וזה לשונו בהערותיו: לדעתי זו וקו יורו על הכתות והבורות שהיו בירושלים לערוך לגד שלחן וגו' ויהיה מלת זו מלשון התלמוד כל העולם כלו לא נברא אלא לצוות לזה (ברכות מ"ד) שהוא ענין דבוק והבור, וכן קו ענין אסיפה מלשון וקווי אליה כל הגוים (ירמיה' ג' י"ז), וע"י הכתות האלה נתפרדה העדה ונמלא זעיר שם זעיר שם ותתבטל אחדות העם ואשרו כמבואר בפסוק י"ג. אחרי כתיב זאת ראיתי באזכר השרשים שיש לזה שגם הוא באר מלת זו מלשון התלמוד כעעמי ולא כפירושי עכ"ל. (יא) כי, גם הפסוק הזה והבא אחריו המה מהמקראות הסתומים, וגם חכמי ישראל גם חכמי העמים לא מלאו מסילה נכונה לשר המליכה, כאשר יראה המעיין בדבריהם. והנה לדעת הרב המתרגם זה נמשך למעלה, כי אמר שהעם יתחלק לכתות לעבוד אלהי נכר, ויאמר עתה: הנביאים והמורים אשר יוליוכוס אחרי אלהים אחרים להיות נבדלים מקהל הקדש המה ידברו אל העם הזה בלעגי ששה, בדברי לחוק והתול, ולעג הוא כמשמעו כלומר שרק התולים ידברו וישחקו בנביאי ה'. ובלשון אחרת, בלשון שהוא זר מאל כפי מורי העם. (יב) אשר אמר, אשר במקום כי אם, כלומר לכן לרובים המה לדבר בלשון מוזר כזה, כי אם יאמר אליהם (ואמר עבר במקום עתיד) איש, זאת המנוחה וגו' לא יאבו שמוע. הניחו לעוף, לעשות משפט ולא לנגש העיף רק לאמץ ברכים כושלות. והראב"ע אמר לעיף שלא יצרח לארץ מכרים ואשר ע"כ, והוא נכון כפי ענין הפרשה אך לא כפי כוונת הכתוב שאנחנו צו. המרגעה, ענינו המנוחה וההשקט כמו ובגוים ההם לא תרגיע (דברים כ"ח ס"ה) כי הפעל רגע הוא מן הפעלים שיורו על דבר והכונו, רגע היס ויהמו גליו (לקמן ג"א ט"ו) שהוא היפך השקט. ולא אבוא, האלף נוספת כמו ההלכות (יהושע י' כ"ד) (ראב"ע), וגם זה עבר במקום עתיד, כן עבור הפסוקים האלה לדעת הרב המתרגם, אולם אולי יש לפרשם באופן אחר מסכים יותר לפשטות המקרא, והוא שאמר הנביא כי אך בלעגי שפה (ולעגי הוא כדעת המפרשים עיין רש"י כמו לשון עלגים, כלומר בלשון גמגום שאין להבין), ובבלשון אחרת לא ידעו ידמו להם דברי האיש אשר אמר אליהם וגו' לכן לא יאבו שמוע, ויתורגם: כור חונפֿערטשטאַנדליכע רעדען, חיינע פֿרעשרע שפּרעכע רעדעטע (רער) זו דיעוען פֿאַלקע וועלכער טפּרעך ח. ג. וי., דאָרום וואָללען זיא ניכט געהאָרען.

(יג) והיה להם דבר יהוה
 וגומר - כמדתם ימדוד
 להם יגזור בדברו עליהם
 לו של אומות המשתעבדי'
 בה על לו פקודה על
 פקודה עבודה על עבודה
 קו של פורענות כנגד קו
 של עבירות שבידם קו לקו
 תקוה חילוף תקוה יקוו
 לאור והנה חשך: זעיר
 שם זעיר שם - לימים
 מועטין תבא עליהם
 והם יתמעטו שם בארץ
 אויביהם: (יד) מושלי
 העם הזה - האומרים
 לצון בלשון משל - כגון
 (טו) כרתנו ברית את
 מות - שלא יבא עלינו:
 עשינו חוזה - גבול שלא
 יעברנהו וכן מחוז חפלים
 (תהלים ק"ז) וכן מחזה
 אל מחזה (מלכים א' ז')
 כולם ל' גבול הם וקילונו
 של דב' אשומי"ר בלע"ז:
 שוט שוטף-מכ' המתהלכת
 בארץ: לא יבואנו - לא
 יבא עלינו: שמנו כזב -
 שמנו באילילים: מחסנו -
 מחסה שלנו: ובשקר
 נסתרנו - לאילילים בטחנו
 להסתירנו: (טז) הנני
 יסד - ל' עבר הוא כמו
 (אסתר א') יסד המלך
 וכן כריך לפותרו הנני
 הוא אשר יסד כבר נגזרה
 הגזרה לפני זה העמדותי
 מלך משיח שיהא בליון
 לאבן בוחן ל' מבצר וחוזק
 כמו עופל ובוהן (לקמן
 ל"ב) וכמו הקימו בחוניו
 (לעיל כ"ג): מוסד מוסד -
 הראשון פת"ח לפי שהוא
 דבוק מוסד של מוסד
 שהוא מוסד גמור: המאמין לא יחיש המאמין דבר זה לא ימהרנ' לא יאמר אם אמ' הוא ימה' לבא:

(יג) והיה להם דבר יהוה
 צו לצו צו קצו
 קו קו קו קו
 זעיר שם זעיר שם
 למען ילכו וכשלו אחור
 ונשברו
 ונזקשו ונלקדו:
 (יד) לכן שמעו דבר יהוה
 אנשי לצון משלי העם הזה
 אשר בירו שלם:
 (טו) כי אמרתם
 כרתנו ברית את-מות
 ועם-שאול עשינו חוזה
 שיט שוטף כי-עבר
 לא יבואנו
 כי שמנו כזב מחסנו
 ובשקר נסתרנו:
 (טז) לכן כה אמר אדני יהוה
 הנני יסד בציון אבן
 אבן בחן פנת יקרת
 מוסד מוסד
 המאמין לא יחיש:

ושמתי שוט קרי. יעבור קרי. דגש ח"ש

ב א ו ר

(יג) והיה להם, לדעת הרב המתרגם יהיה זאת עונשם שגם בעיני תורת ה' התמימה ודברי הנביאים, לא יתחדו לעשות מצות ה' ביאות אל התכלית המכוון מאתו ית', אך יעשו אגודות אגודות וכל אחת ואחת תקיים המצוות בדרך אחר ישר בעיניה (ונודע הוא כי היעוד הזה כבר נתקיים בימי בית שני) לכן גם בתורת ה' כל ישינו התכלית הנרצח שהיא אהדות האומה ושלימותה, וזאת תהיה הסנה כי ילכו וכשלו וגו'; אולם לפי דרכי הכוונה

(יג) נון זא זייא איהנען דער אויסשפירן גאָטטעס : סעקטע אָן סעקטע , סעקטע אָן סעקטע , קאָסטע אָן קאָסטע , אַייניגע היער , אַייניגע דאָרט .

דאָס זיא הינגעהען אונד שטרויבֿעלן ריקלינגס , אונד זיך אין צווישענפֿאלט אויפֿלאָוען , פֿערשטריקט אונד געפֿאַנגען ווערדען .

(יד) זאָ האָרט דען , דען אויסשפירן גאָטטעס , איהר שנאָדען מאָנגער , בעהעררשער דיעועס פֿאַלקעס , זאָ דאָ אַיזט אין ירושלים .

(טו) ווייל איהר שפרעכט :

וויר האָבען געשלאָסען איין בינרניס מיט דעם טאָדע , אונד מיט דער פֿערניכטונג מאַכטען וויר אַיינען פֿערטראַג . דיא הינווענראַפֿענדע גייסעל , ווען זיא אַיינהער ציעהט , זאָלל אונד ניכט עררייכען ,

דען וויר מאַכען טיישונג צו אונזערער צופֿלוכט , אונד הינטער טרוג זינד וויר פֿערשטעקט .

(טז) דאָרום שפריכט אַלזאָ דער הערר דער עוויגע :

זיעהע איך האָבע צו גרונדע געלעגט אין ציון אַיינען שטיין , אַיינען פֿעסטען שטיין , אַיינען קאָסטליכען עקשטיין , אַיינען וואָהלבעוואָהרטען גרונד , דער גלייביגע ווירד ניכט פֿליעהען .

אונד

כלומר מחזה עשינו עמו כאדם המתראה פנים עם בעל דינו לעשות שלום עמו ע"כ, וכן תרגם הרב, ולדעתי הנכון כדעת רש"י שהוא מענין מחוז שהוראתו גבול, וכן פירש הריק"ם ויודעיו כל חזו ימיו (איוב כ"ד א') (עיין רד"ק בשרש חוז), והענין גבולו גבול לשאול לאמר עד פה תבוא ולא תוסיף, ולפי דרכי שהנבואה הזאת נאמרה בימי אחז, יראה שהכוונה על הברית אשר ברת המלך אחז עם מלך אשור, וקרא למלך אשור מות ושאל בדרך השאלה, לפי שמלכי אשור בלו וכלו כל העמים, ואמרו להם המושלים בעם אל תיראו ואל תפחדו כי הלא אנחנו עשינו ברית עם המות ושמונו גבול אל השאול, וא"כ שוט שוטעף כי יעבור וגו'. כי שמנו כוב, המפראים פירשו מה שפירשו, ולכלל יקשה איך יאמרו המפתים את העם כי בטחו בכזב ופקר? אולם לפי דרכי יולדק זה היטב, והוא, כי אמרו מושלי העם אל תדאגו כי אם קראנו אשור לעזרתנו כי הוא יכניע אותנו ומשול ימשול בנו, הלא אנחנו בתרמיתנו ערום נערום וגם את מלך אשור עקוב נעקוב, זרועו תושיע לנו, ואם תהיה לנו הרוחה, נסיר עלו מעל שכמו, ולפירוש הזה יתחברו גם הפסוקים הבאים בדבוק טוב כאשר אבאר.

לדעתי הפסוק הבא הוא התחלת החלק השלישי מהנבואה, ונאמר על חזקיה וכן נראה מדברי הראש"ע שאמר על אבן בתן, והטעם שיהיה ליון נאגבה ממלך אשור, והנביא שמר את דרכו למסוך תמיד כוס התרעלה בנטפיו כוס הישועות, ולכן יבשר להם גם כאן כי יעמוד מלך חדש והוא יאחז במשפט ידו, וינבא על סמך ריב ומפלתו כמו שיבוא.

(טז) יסר, עבר מענין פֿעל (ע"ד אַבד וְאַבֵּר) במקום הבינוני כמו ושכח אני המתים (קהלת ד' ב') (מדברי הראש"ע) . אבן בתן, מענין עפל ובתן (לקמן ל"ב י"ד) (הנ"ל) וכדמתורגם . פנה יקרח, יקרת שם כמו יקר והתי"ו במקום ה"א ואיננה סמוך וכמו שפירשתי במלת לילת (רד"ק), וכן תרגם הרב, והוא ע"ד אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה (תהלים קי"ח כ"ב) . מוסר מוסר, הראשון בינוני והוא תאר והשני שם וכמו שתרגם הרב . האשפין לא יחיש, לא יבשר מארצו ומקומו אל ינח, אך יש וידום ויחכה לתשועת ה' הקרובה לבוא

(יז) אונד איך ווערדע מאַען דאַר רעכט צור ריכטשונג אונד דיא גערעכטיגקייט צור וואַנע ,

ווענראַעען ווירד דער האַגעל דיא צופֿלוכט דער טיישונג, אונד יענען פֿערשטעק שוואַממען פֿלוטהען הינוועג .

(יח) אונד אייגעלאָזט ווירד דאַן אייער בינדרים מיט דעם טאַרע , אונד אייער פֿערטראַג מיט דער פֿערניכטיגונג ווירד ניכט בעשטעהן ,

דיא הינווענראַעפֿענדע גייסעל ווען ויא איינהער ציעהט — איהר ווערדעט איהר צום טריטט .

(יט) זאָ מאַט זיא דאַהער ציעהט ערפֿאַסט זיא אייך ,

דען יערען מאַרגען ציעהט זיא דאַהער ,

בייא טאַג אונד בייא נאַכט ,

אונד עס ווירד צום שרעקקען שאַן

צו פֿערנעהמען דאַר געריכט .

(כ) פֿירוואַהר ! צוקורץ ווירד דאַר לאַגער זיך צו שטרעקקען ,

אונד דיא דעקקע צו שמאַהל זיך איינצוהיללען .

(כא) יאָ, וויא אויף דעם בערגע פרצים ווירד זיך גאַטט ערהעבען ,

וויא אים טהאַלע צו גבען ווירד ער צירנען ,

צו פֿאַללבריוגען זיינע טהאַט , זיינע זעלטזאַמע טהאַט ,

אונד צו פֿאַללפֿיהרען זיין ווערק , זיין אויסעראַרדענט-

ל כעס ווערק .

כן האכיל הרב לתרגם .

(יז) ישמחי משפט , כמו

שאמר על ממלכת חזקיה

לעיל (ט' ו') ולסעדה

במשפט ובדקה . ויעה ,

כמ"ג רש"י . מחסה טוב ,

אשר אתם אמרתם לרמו'

בו את מלך אשור כאִשֶׁר

בארנו פסוק ט"ו , אותו

המחסה יסור פתאום

כאִו הוכה מצרד . וסתר ,

הוא השקר שאמרו בשקר

בסתרו , ועי' (יח) וכבר ,

כמ"ג רש"י ויחזקל כי כל

כפרה הוא לשון הסרה

או כסוי , וזה כבר נתקיי'

בימי אִזּו שאמר (דה"ב

כ"ח ב') ויבוא עליו תגלת

פלנאסר מלך אשור ויבא

לו ולא חזקו , אולם בימי

חזקיה כבר נודע כי לקח

מלך אשור כמעט את כל

ארצו מידו . שוט שוטה ,

היפך מה שאמרתם שוט

שוטף כי יעבור לא יבואנו

(יט) מדי עברו , השוט

זכר , והכוונה על מחנה אשור בענין שאמר למעלה (ח' ז')

הנה ה' מעלה עליהם

את מי הנהר העלומים והרבים את מלך אשור וגו' וחלף ביהודה שטף ועבר וגומר .

ביום ובלילה , כמו שאמר לעיל לא ינוס ולא יישן (רד"ק) . רק וועה , משרש ז' ו' ע' ביום

שיזועו (קהלת י"ב ג') , והוא תנועת הרעדה , ערבעבען , ערליטשען , ולדעת הרד"ק

בשרשים יהיה והיית לזעוה (דברים כ"ח כ"ה) מזה הענין , ויהיה מן המתהפכים ושעור

הכתוב והיה זועה רק הבין שמועה כלומר שגם לשמע און ישרדו הזומעים . (ז) קצר , בעל

עבר לפי שאלו פת"ח וכן כ"ר ה לפי שהנגינה מלעיל . המצע , הוא למטה בינוע (ראב"ע) .

מהשחרע , מענין שרוע וקלוט (ויקרא כ"ב כ"ג) שהוראתו ההתפשטות והמשיכה (חז"ל)

ברייטען , חזירדעהגען , וכמו שאמרו חז"ל שרוע זה שנשמה ירכו והוא מושך רגלו . והמסכה ,

כמו מבסה בהיפך . מהחכנס , שם הפועל מגורת לך כנוס (אסתר ד' ט"ז) (ראב"ע) , אך

שהוא פ"י אם להתחבר שם אנשים רבים או תהיה לרה , והרב המתרגם נטה לדעת הרד"ק

שענינו שאם ירלה להתעטף במסכה תהיה לרה , וענין הכתוב כי מחנה אשור יכסו מלא רחב

ארכך , ולא יהי' לך מקום להתקטט בו כי רק נותרה בת ליון לבדה . (כא) כי , עתה יבשר

מפלת סנחריב בדרך פלא , ולא כדעת הרד"ק שאמר כי כמו שנלחם ה' במקומות האלה באויבי

ישראל , כן ילחם ה' עתה בישראל , כי אין זה כלל מדרך הנביא שאמר שה' יעשה נפלאות

לעם נכר כאשר עשה לישראל עמו , ומלת כי לאמת וכן תרגם הרב . בהר פרצים , הוא

בעל פרצים שם הכה דוד את הפלשתים על פי ה' , ולפיכך נקרא המקום בעל פרצים כמפורש

בשמואל ב' (ה' כ' וכו') והיה המקום הזה בהר , וכן נאמר שם (י"ט) הא עלה אל פלשתים

ובד"ה (א' י"ד י"א) ויעלו בצעל פרצים (רד"ק) . בעמק בגען , המפרשים פירשוהו

על יהושע כאשר אמר שמש בגבעון דום (יהושע י' י"ג) ; אך יותר נראה כדעת הזכ"ס געועניו ,

שהכוונה גם בזה על מלחמת דוד עם פלשתים בעמק רפאים , והיא נזכרת בשמואל וד"ה

(שם שם) מיד אחר המלחמה בצעל פרצים , ושם הפליח ה' לעשות כמפורש בשמואל (שם פסוק

כ"ד) ובד"ה (שם פסוק ט"ו) . והנה נאמר בשמואל (שם כ"ה) ויך את הפלשתים מגבע עד

באך גזר ובד"ה (שם ט"ו) מגבעון ועד גזרה . וכן נכריח עכרתו הענין בדרך

היולא

האדמה לצור"ר בלע"ז :
 (כב) ועת' אל תתלוזזו .
 לאמר כרתנו ברית את
 מות: מוסריכם . יסורין :
 (כד) הכל היום . לשון
 תמיהה הוא לכך נקוד
 חטף פתח : יחרוש . מי
 שחורש לזרוע וכי החורש
 כדי לזרוע לעולמי' חורש
 א"כ מה יועילאף הנביאי'
 מוכיחי' אתכם להקזירב'
 למוטט הלעולמים יוכיחו
 ולא יועילו: יפתח וישדד
 אדמתו . וכי לעולם לא
 יזרע אלא תמיד יפתח
 את האדמה באתי' ובכלי
 מחרישה וישדד ל' עבודת
 שדה יפתח וישדד בתחלה
 הוא עושה תלמים רחבי'
 וסוף הוא עושה תלמים
 קטנים במדרש רבי
 תנחומא: (כה) הלוא .
 כןדרך החורש כיון שחרש
 משנה פני האדמ' ואח"כ
 זרע : והפיץ קלח . אם
 קלח בא לזרוע זרעה
 בתפולה ואם כמון בא
 לזרוע זרעו בזריק' קלח
 מין אוכל הוא : ואם חטה
 שורה ושעורה נסמן
 וכוסמת גבולתו . ואם
 תבוא' בא לזרוע כך הוא
 מנהגו זרע הקטין
 באמלע הקריש' והשעורה
 זרע סביב לסימן

(כב) ועתה אל-תתלוזצו
 פן-יחזקו מוסריכם
 כי-כלה ונחרצה
 שמעתי מאת אדני יהוה
 צבאות

על-כל-הארץ:
 (כג) האוינו ושמעו קולי
 הקשיבו ושמעו אמרתי:
 (כד) הכל היום יחרש החרש לזרע
 יפתח וישדד אדמתו:
 (כה) הרוא אם-שנה פניה
 והפיץ קצח
 וכמן יזרק
 ושם חטה שורה
 ושערה נסמן
 וכסמת גבולתו:
 (כו) ויסרו למשפט
 אלהיו יזרנו:

כי

והכוסמין זרע על גבולי השדה ומלריו . שורה לשון שורה זרעה באמלע ונמלאת שורה
 על השעורין והכוסמין: (כו) ויסרו למשפט וגו' . אף מי שאלהיו יזרנו לא לנכח ישלח
 נביאים להוכיחו אחרי שאינו שומע לתוכחה הוא ייסרנו במשפטי יסורין כדי שתועיל
 עמל תוכחתו שהוכיח כזה שמשנה פני הארץ לזרוע כדי שתלכא עמל קרישתו שחרש:
 נחרץ

ב א ו ר

היולא מתולדות הטבע באופן נפלא . (כז) ועתה , הנה עד הנה הגיד למאמינים את אשר
 יקרה בימים הבאים גם הרעות גם הטובות באשר בארנו , ועתה שוב יסוב פניו אל רשעי
 דורו , והוכיחם על פניהם ואמר שאם לא ישובו מדרכם הרעה , עוד יוסיף ה' להכותם
 ויחזקו מוסרותיהם כלומר משפטי המוסר כאשר תרגם הרב . כי כלה ונחרצה , כלומר שמעתי
 מאת ה' הכלה (הכליון) נחרזה בגזרה שאין להשיב , והו"ו של ונחרזה אס שהיא נוספת
 או שהיא במקום כאשר (עיי' מכלול לרד"ק) , והכוונה שמעתי הכלה בעת שנחרזה מאת ה' .
 על כל הארץ , הכוונה על כל רשעי הארץ , או שנאמר כי מלת הוא כמו כלה ונחרזה (לעיל

י ש ע י ה כ ח

(כב) אינד נון וָא שפּאָטטעט דאָך ניכט מעהר ,
דאָס ניכט שטאַרקער ווערדען אייערע ציטיגונגען ,
דען פֿערטילגונג פֿעסט בעשלאָסמען
האַבע איך פֿערנאַמען פֿאַם העררן דעם עוויגען צבאות
איבער דיא גאַנצע ערדע .

(נג) מערקט אויף אונד האָרט מיינע שטיממע ,
האַרנט אויף אונד פֿערנעהמט מיינע רעדע :

(נד) ווירד וואָהל אַללעצייט פֿעליגען דער פֿעליגער צו וואָען ,
פֿורכען אונד ענגען זיין ערררייך ?

(נה) ניכט וואָהר ? ווען ער געעכנעט זיינע פֿלאַכע ,
וָא שטרייעט ער דילל אויס ,

אונד ווירפֿט קיטמעל אומהער ,

זעטצט איין ווייטצען רייהענוויין ,

אונד גערשטע ווירד אַכגעוואַנדערט ,

אינד שפעלט ווירד זיינע איינפֿאַססונג .

(נו) ער בעהאַנדעלט עס נאָך רעכט ,

אונד זיין גאָטט בעפֿייכטעט עס .

אַבער

ב א ו ר ק ט ו

י' כ"ג) שענינו כבר נגזר
כלו ונחרץ ע"ש בתרגום
ובפאור, ויהי' על כל
הארץ כולל גם היעודים
הטובי' גם הרעי' שנזכרו
בפרש' זאת כאשר בארנו,
כי יגמול ללדיק טוב
ולרשע רע. (כג) האוינו,
עתה יפתח במשל פיהו
להורות לעמו כי דבר ה'
בוא יבוא, בעתו ולא
יחזר. אך עת וזמן לכל
דבר וכשרון לכל מעשה,
ולכן גם דבר ה' יקום
רק לעת המיועד, ואחר
אשר העריך ה' הסבות
לזה כפי אשר גזרה
חכמתו בצ"ת, ולזה
המאמינים יחכו לו, ואם
גם יתמהמה משפט ה'
מבוא, וכן אמר הרד"ק
דימה את משפטי ה'
למשפט החריש' והזריעה
ע"כ, ונשא משלו מאמר
עובד אדמתו, כי באשר
הארץ תוליא למחה רק
כפי הזרע הנתן בה,

ותחת חוח כל תעלה שזנה וכן להפך, כן זורע און עמל יקצור, וזרע לדקה ברנה ישא אלומות
ברכה, זה כוונת המשל, ובפרטי הדברים יתבאר במה שיבוא. (כד) הכל היום, הרד"ק
והראב"ע פתרו האם יחרוש החורש כל היום כלו? לא יעשה כן רק מקלת היום יחרוש, ומקלת
היום יפתח וישדד וגו'. והרב תרגם כדעת החכם געועניום אכל היום כמו רק רע כל
היום (בראשית ו' ת') שעורו כל הימים (וגם יונתן תרגם כל היום בכל עדין, אך שהוא אחר
את דרכו להעמיד הנמשל תחת המשל עיין בדבריו), ומלות כל היום עומדות במקום
שנים, הכל היום יפתח וישדד וגו'? הלא לכל זאת יש עתים מזומנים והכנות ידועות.
יפחה וישדד, עיין רש"י. (כה) הלוא, הכוונה הלא לכל זרע זרוע יש דרך מיוחד לזרוע,
הקלח והכמון נפזרו במפולת יד. ושם חטה שורה, כלומר אולם הצטה כל יפיץ על תלמי
השדה מבלי סדרים כמו הקלח וכמון, אבל יזרע אותה בצורה על קו ישר (חין גרמער ליניע)
ושם שורה ידוע מדחז"ל, וגם שור חומה בעברית הוא מזה הענין כי היא נבנה במדה ישרה,
ומזה גם משורה שהיא מדת הלח (ואין פה המקום להאריך בזה). נסמן, מגזרת סימן
בדחז"ל במ"ש הראב"ע, והכוונה לדעת הרב המתרגם שהיא נסמן ונבדל מן הצטה, ומה
שנא נסמן בזכר על שורה נקבה, כי הענין שמקום השעורה הוא נסמן. ובשמה,
והשעורה יגביל זרוע כסמת. ואין ספק כי היה צעת ההיא מדרכי האכרים לזרוע על אופן
הזה, וקלח וכמון המה מיני תבלין כמ"ש הרד"ק בפרש' הרד"ק, והקלח הוא רק מין (איינע פֿרט)
מסוג הכמון (קישועו) כי הוא הכמון השחור כן כתב הראב"ע, וזה המין נקרא בלשוננו (דיון)
כמו שתרגם הרב. (כו) ויסרו למשפט, תרגם הרב כדעת הריק"ס שהביא הרד"ק שאמר
בדרך השאלה, כי האכר ייסר את השדה למשפט, כי יכריחהו לעשות תבואה אם גם הוא
ארץ הנוגב. אלהיו, יש לפרשו כאשר יורנו אלהיו, והמה חקי הטבע אשר הטביע היוצר כל
בברואיו; אולם הרב המתרגם בחר גם באן כדעת הריק"ס, כי יורנו הוא מענין יורה
ומלקוש, כלומר שהגשם יגדיל תבואת השדה אם נעבד בראוי. ולדעתי נאלם פה החלק
הראשון

(כו) בחרון. הוא עץ עשוי חרזים חרזים וזמו מורג ומתך בו הקשין להיות תבן: כילא בחרון דשין את הקלח. לפי אזרעו נוח ללאת מתוך קשין שלו וכן על כמון לא יסבו אופן עגלה לדשו לפי כי קל הקלח לחובטה במטה וכמון בשבט: (כח) לחם יודק. ואת מי דקים בדברים קשין את הלחם של תבואה לפי שאינה נוחה ליחבט: כי לא לנלח אדוש ידושנו. הרי כי זה משמש בל' אלף לא לנלח כותשין עליו לפי שלעולם לא יכתשו גרעיני הזרע להיות גדשין ליכתת ע"י החרון ואופן העגלה. אדוש ידושנו כמו עשה יעשה (יחזקאל ל"ח) לנף ינפך (לעיל כ"ב) ואל"ף זו באה במקום ה"א כמו ואחריו בן אתחבר יהושפט

(כו) כי לא בחרוץ יודש קצח ואופן עגלה על כמון יוסב כי במטה יחבט קצח וכמון בשבט:

(כח) קחם יודק כי לא לנצח אדוש ידושנו והמם גלגל עגלתו ופרשיו לא ידקנו:

(כט) גם זאת מעם יהנה צבאות יצאה

הפלא עצה הגדיל תושיה:

דגש א"ש

(ד"ה ב' ב') כמו התחבר אף כאן אדוש ידושנו וכן חברו מנחם: והמם גלגל עגלתו ופרשיו וכו' ומשם נבין עליו אופני עגלה לדוקו ולדשו אפילו הגלגל הומם ומשתבר וכן שאר כלי העגלה עמו המפרישים את התבואה מקשיה לא ידוקנו והחטים אינם נידוקין להיות נשחטין: (כט) גם זאת מעם וגו'. גם זאת בדרך דשי תבואה וחובטי קלח וכמון מעם הקב"ה יצאה: הפלא עצה. להראותם רמזים בדרך חידות משל נפלא ומכוסה כי כאשר הכמון והקלח אינם מכבידין עליהם במדושה רבה לפי שהם נחבטין בקל כך אלו הייתם ממחרין לקבל מוסר לא היה מכביד עליכם גזירות ואתם קשים לקבל תוכחות בתבואה הקשה לדוש לכך יכביד עליכם הרבה ולא לנלח לכלייה יריב וידקה כאשר לא לנלח אדוש ידושנו ויכלו חזי מכותיו ואת' לא תכלו דוגמת המימת הגלגל והעגלה והחטין לא ידוקו ואלו הייתם נוחים לבלות לא היה בודק אתכם בנסורין קשין כשפתני הזה כשהוא יודע שפשתנו יפה הוא מקיש עליה:

הוי

ב א ו ר

הראשון ובו ירמוז כי בעובד אדמתו כפי חקי הטבע שהמה ערוכים בכל ושורים, יש לו לקוות כי הארץ תתן יכולה, כן אם נשמור את מצות אלהים ללכת בדרכיו ניחל כי גם ה' יתן הטוב, יאר פניו אלינו וישם לנו שלום וברכה עדי עד. (כו) כי לא בחרוץ, ועתה ימשול משלו מגרן, ואמר שגם פה יש הבדל עלום באופן הדישה בין זרע לזרע כפי טבעו ומהותו איזהו מן הזרעים, אם רק במטה יחבטו כבר נשלמה מלאכתו, ויש מהם שחריכים לדישה כלים מכלים לדוש אותם בחזקת יד, אולם גם אלה אשר יודשו באופן וגלגל, לא יודקו למוץ אך נושא הגרענים שלמים, והנמשל בזה לפי דעתי על משפטיו אשר יעשה ה' עם ישראל עמו, כי להחטאים אשר עוד בל נשקעו ביון מזולת הרעה, ורק בקלות הדעות ובאין הבין המירו טוב ברע, את אלה יסר ייסרם רק במטה ושבת וכענין אשר שבת אפי וגו' (לעיל י' ה'), ולא אלה אשר פרעו מוסר וילכו שוב בדרך לבס הרע, אלה ידוש בידו החזקה כמו באופן וגלגל, אולם בלה

(כז) א' ער ניכט מיט דעם שליטטען ווירר געדראָשען דילל, אונד דאָו ראָד דעם וואַגענס ניכט איבער ק סמעל געוועלצט,

זאָנדערן מיט דעם שטאַקקע ווירר דילל געקלאַפּט, אונד קיממעל מיט דעם שטאַכע.

(כח) ווירר בראָדקאַרן צערמאַלט?

וואָהר'ליך ניין, מאַן דרישט אונד דרישט עס איממערפּאַרט, עס ראָללט דאָו ראָד ווינעס וואַגענס,

דאָך דעססען שפּיטצען צערמאַלטען עס ניכט —

(כט) אויך דיעזעס איזט פּאָס עוויגען צכאות אויסגענאַנגען,

ער איזט וואונדערבאַר אים ראַטהע,

גראס אין דער ווירקינג.

כלה לא יעשה גס להס, זה כוונ'הזל' השני בכלל, ומעתה נבאר הפסוקים. בחרוץ, הוא לוח עץ ואבנים דקות תחובות בו לדוש (רד"ק), והוא הנקרא (רעסטויטטען). ואושו עגלה, גס זה כלי דישה בתמונה עגלה, ומלת לא במאמ' הראשון במקום שנים, ולא באופן עגלה על כמון יוסב. (כח) לחם יודק, אמר הרד"ק וו"ל: ר"ל מה שעושין ממנו לחם והס הקט' והשעור' והכסמת יודק עליהם ע"י החרוץ ועגלה, ומה שאמ' יודק כמו יודש אלה אמר יודק על התבן שעל הזרע שיודק בדישה עד שיתגל' הזרע עב"ל, הולך לפרש כן שלא יקשה רישא לסיפא לא ידקנו; אולם, לפי תרגום הרב אין לורך לזה, כי הוא פירש לחם יודק בחסרון ה"א השאלה, האם לחם יודק? כי לא לנצח, לדעת המפרשים הכוונה שגם הדישה בעגלה לא תהיה תמיד בלי הספק, רק לעתים ידועים כפי הלוך, ויהי ענינו בנמשל ע"ד כי לא לעולם ארוב ולא לנכח אקלף (לקמן נ"ח ט"ז); אולם לדעת הרב המתרגם כי הוא לאמת ולא לשלילה כלומר לא כן הוא, כי (חס) אדוש ידושו לנכח (במדות) מ"מ המס גלגל וגו' לא ידוק חותם דק לעפר, והנמשל כאשר אמרנו כי לא יעשה בלה לשארית ישראל. אדוש ידושו, לדעת רש"י האל"ף תמורת ה"א ושעורו ה' דו"ש. והראב"ע אמר שהאל"ף נוסף, וזה נכון לדעתי יותר, כי כבר אמרתי לך (עיי' תל"ע דפוס טראג תקל"ב ח"ג ערך דרכי הלשון) כי אם ילוה המקור אל הפעל רק לחזק, מדריך הלשון שיבוא רק בקל, אם הפעל בדרך ההחלטה הוא בשאר בנינים ע"ש, אבל לא בהיפך שיבוא המקור בבנין הכבד והפעל בקל, ואף כי שגס חול"ס הדלית יורה שהוא מן הקל. ופרשיו, רב המפרשים והמעתיקים פתרו סוסים, אולם לא היה מנהגם לדוש בסוס כ"א בשור, והעד לא תחסום שור בדישו (דברים כ"ה ד') ולרוב בפרות, וכן הוא בדחו"ל פרה שהיתה דשה, לזה בחר הרב המתרגם בפירוש הרד"ק בשרשים שאמר כי נקרא פרש לפי שהוא מפרש הסוס במגסים שברגליו, ויתכן להיות מזה ופרשיו לא ידקנו, והם שני הפרץ שהם חדים עב"ל ע"ש. (כט) גם ואח, הרד"ק פירש לפי שאמר בתחלת המשל שמעו קולי ושמעו אמרתי, אמר עתה אל תחשבו כי מלבי הובאתי הדברים, כי גם בחדה הזאת רוח ה' דבר כי ומלתו על לשוני כמו ביתר הדברים שאמרתי לכם; אך לדעתי יובן זה בחסרון כ"ף הדמיון ושעורו גס כזאת, כלומר כענין המשל הזה יפאה הגזירה בלה ונחלפה מעס ה' כאשר בארנו. חושיה, הרד"ק והראב"ע פתרו כמו חכמה והוא מגזרת יש וכן תרגם יונתן, אבל לדעת הרב המתרגם יהיה תושיה הדבר שכבר ילא אל הפועל, והוא בכלל הישות, וא"כ הוא עומד לעמת ענה כאשר יבין המשכיל.

גם הנבואה הנאה נאמרה לעת בא סנחריב על ירושלים ומלאך פני ה' הושיעם — אך שהפרשה הזאת נבדלת מיתר נבואות ישעיה בקלות ההעברת רוח המליץ מענין אל הסוכו, וכמעט בכל שני הפסוקים יתהפך וישתנה איכות היעודים ותוכן המאמרים, עתה יתאר את כל הרעות אשר ימלאו לאנשי ירושלים במלור ובמלוק, וברגע יספר תשועת ה' אשר נקמת עמו ינקום וכליון אויביהם, כאשר יראה הקורא.